

SNF-rapport nr. 06/06

**VELFERDSØKONOMISKE
EFFEKTER AV STRAFFETOLL PÅ
LAKS TIL EU**

av

Torbjørn Lorentzen og Bernt Aarset

SNF-prosjektene nr. 5700 og 5490
Handelsbarrierer og verdiskapning - Økonomiske
konsekvenser av internasjonale handelsbarrierer
En analyse av laksenæringen
Prosjektet er finansiert av Norges forskningsråd

**SAMFUNNS- OG NÆRINGSLIVSFORSKNING AS
BERGEN, MARS 2006**

© Dette eksemplar er fremstilt etter avtale
med KOPINOR, Stenergate 1, 0050 Oslo.
Ytterligere eksemplarfremstilling uten avtale
og i strid med åndsverkloven er straffbart
og kan medføre erstatningsansvar.

ISBN 82-491-0425-0 Trykt versjon
ISBN 82-491-0426-9 Elektronisk versjon
ISSN 0803-4036

Innhold

1	Innledning	1
2	Noen fakta om oppdrettsnæringen	2
3	Samfunnsøkonomiske effekter av straffetoll	7
4	Hvem betaler tollkostnadene?	10
5	Velferdsøkonomiske effekter av toll på oppdrettslaks	11
6	Straffetoll og EU-økonomien	17
7	Oppsummering	20
	Referanser	22
A	Handelstiltak mot norsk oppdrettsnæring 1989-2006	23

1 Innledning

Norsk oppdrettsnæring har over flere år vært involvert i rekke handelskonflikter med EU. Dumpingtiltak har vært en konstant trussel fra slutten av 80-tallet og fram til i dag (se vedlegg A), og EU har flere ganger sanksjonert. Det siste er at EU vedtok 21. januar 2006 å innføre et nytt minsteprisregime på import av norsk laks.

Det er oppdretterne i Irland og Skottland som med jevne mellomrom "anmelder" norsk oppdrettsnæring for dumping. Konstellasjonen av skotske og irske oppdrettere som står bak anklagene, utgjør ca. 15% av totalproduksjonen i Skottland og Irland. Disse anleggene sysselsetter direkte 250-300 personer, og anleggene har lokal forankret eierskap. Den øvrige produksjonen er kontrollert av større internasjonale firma. Norske bedrifter har også eierskap i skotsk og irsk oppdrett.

I denne rapporten skal vi skru klokken tilbake noen år, nærmere bestemt til 1997. I 1997 ønsket EU å ilegge norsk laks 14% straffetoll. Rapporten tar utgangspunkt i denne situasjonen, og målsettingen med analysen er å måle i "kroner og øre" de velferdsøkonomiske effektene som kunne ha oppstått om EU hadde innført straffetoll dette året. Selv om det her vises til 1997, har EU som sagt ved flere anledninger truet med å innføre straffetoll, henholdsvis i 1990, 1991, 2004 og 2005. Norsk laks var endog ilagt straffetoll noen måneder i 2005 inntil et nytt minsteprisregime overtok.

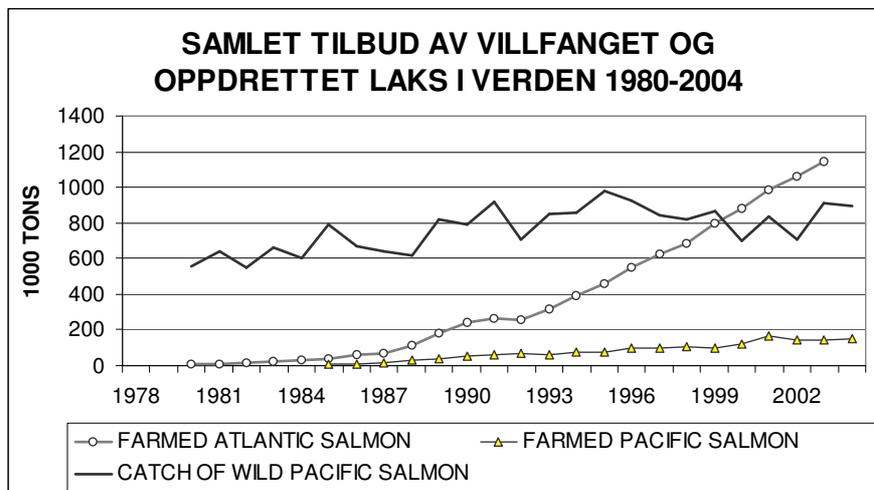
En annen viktig målsetting med analysen er å anvende en enkel, partiell metode som kan anslå hvordan tollkostnadene blir fordelt mellom de involverte partene. Det er minst fem parter som vil være berørt av straffetollen, henholdsvis; oppdretterne og forbrukerne i EU, oppdrettere i land som eksporterer til EU, annen næringsmiddelindustri og oppdretterne i Norge.

Det er nemlig mulig å betrakte straffetollscenariet som det mest aktuelle alternativet til den lakseavtalen som ble inngått etter iherdig diplomatisk aktivitet i juli 1997. For å forenkle beregningene settes straffetollen til 14%. Det er en partiell modell som blir anvendt i beregningene. Det betyr at beregningene kun tar hensyn til de negative og positive økonomiske effektene som direkte kan knyttes til norsk laks. Modellen tar ikke eksplisitt hensyn til at eksport av norsk laks kan selges i andre markeder, og det tas ikke hensyn til at andre tilbydere i markedet (inkludert andre matvarer) kan påvirke prisdannelsen og produksjonsomfanget til de norske konkurrentene.

Rapporten er strukturert på følgende vis. Første del presenterer litt fakta om næringen. Næringen er typisk eksportnæring i og med at over 90% av produksjonen blir eksportert. EU er det viktigste markedet for næringen. Andre del gjør rede for hvilke samfunnsøkonomiske effekter som følger av toll og andre barrierer. Tredje del presenterer en enkel modell til å måle fordelings- og effektivitetseffektene fra fiskale handelshindringer eller fra andre type barrierer som kan omformes til en tollekvivalent. Modellen som er utviklet i prosjektet testes på det skisserte straffetollscenariet som lenge så ut til å bli en realitet. I fjerde del blir dette scenariet analysert nærmere. Analysen sammenfattes i femte del. Vedlegget omfatter en kortfattet historisk odysse om de utallige handelstiltak som EU har satt i verk mot norsk oppdrettsnæring fra slutten av 80 tallet og fram til EUs siste vedtak om å innføre et minsteprisregime for norsk laks i januar 2006, og som Stoltenberg-regjeringer vil bringe inn for WTO.

2 Noen fakta om oppdrettsnæringen

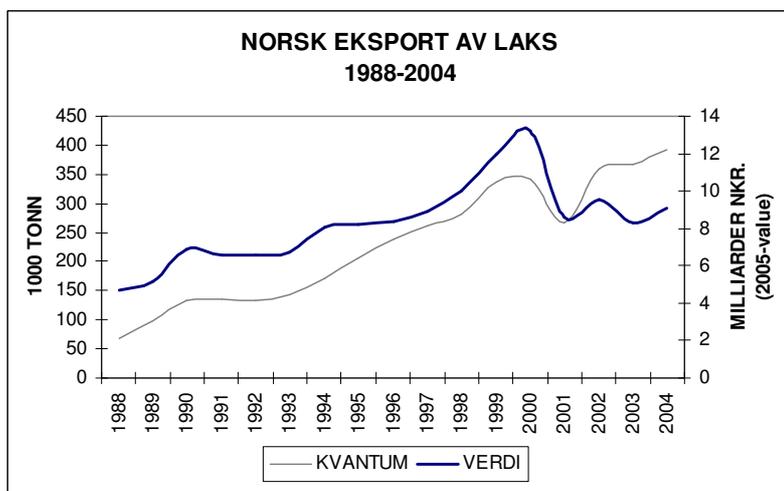
I det følgende presenteres noen figurer som viser omfanget til oppdrettsnæringen. I 2004 sysselsatte matfiskoppdrett av laks og ørret ca. 3000 personer i Norge. Det ble produsert 629 000 tonn rund fisk. Ørretproduksjonen utgjorde 63 000 tonn (Fiskeridirektoratet 2005). Oppdrettsnæringen eksporterte laks og ørret for NOK 13.5 milliarder kroner i 2005. 74% av eksportverdien ble realisert ved salg til EU. Den gjennomsnittlige produksjonsveksten er estimert til ca. 18% per år i perioden 1980-2003 (Lorentzen og Hannesson 2005). Figur 1 viser tilbudet av villfanget og oppdrettet laks i verden for perioden 1980-2004.

Figur 1: Verdens tilbud av villfanget og oppdrettet laks.

Kilde: Eksportutvalget for fisk (EFF)

Figur 1 viser at tilbudet av oppdrettet atlantehavslaks har hatt den største veksten. Den gjennomsnittlige økningen har vært mellom 60 000 og 100 000 tonn per år i perioden 1985 til 2003. Det er først og fremst Norge og Chile som har bidratt til veksten. Skottland og Irland er den tredje største produsenten med ca. 130 000 tonn per år mens Canada er den fjerde største med ca. 100 000 tonn laks per år. Det samlede tilbudet av oppdrettet atlantehavslaks er i dag ca. 1300 000 tonn per år. Figuren viser at det var en viss økning i landing av villfanget stillehavslaks i perioden 1980 til 1996. Etter 1996 har fangstmengden flatet ut, og nivået er i dag ca. 900 000 tonn. Figur 1 viser også at det er en viss økning i oppdrett av stillehavslaks. Figur 2 viser aggregert eksport, kvanta og verdi, av laks fra Norge i perioden 1988 til 2004.

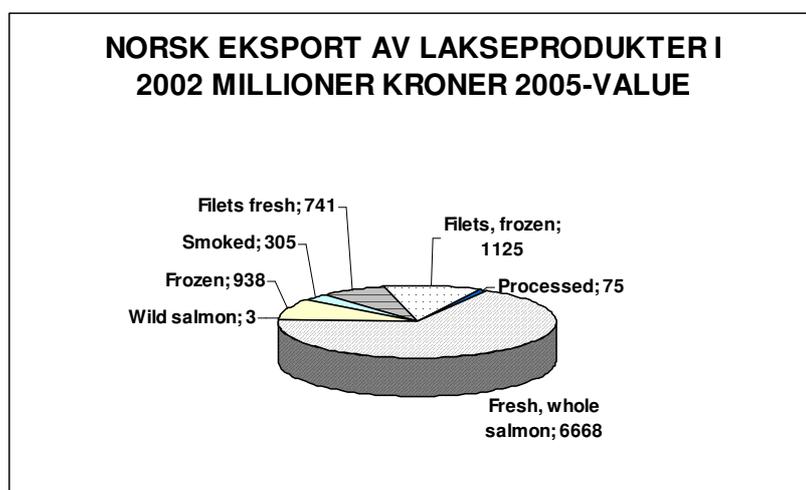

Figur 2: Eksport av laks fra Norge 1988-2004.

Kilde: Eksportutvalget for fisk (EFF)

Figuren viser at både mengde og verdi har økt relativt kraftig i perioden 1986 til 2000. Produksjonen falt i 2001 for så å øke i de etterfølgende årene. Eksportverdien ble redusert også i 2001, og i de etterfølgende par årene var det ingen verdiøkning selv om eksportert kvantum økte. Dette forklares ved at eksportprisen på laks ble redusert i perioden 2001 til 2003.

Figur 3 viser hvilke produkter norsk oppdrettsnæring eksporterte i 2002. Fersk, kjølt og fryst laks utgjør ca. 70% av eksportverdien. Fra figuren ser vi at jo mer bearbeidet fisken er, jo mindre andel av eksportverdien utgjør disse produktene. Varesammensetningen i eksporten av laks er den samme i dag som i 2002.

Figur 3: Varesammensetningen i eksporten av laks.

Kilde: Eksportutvalget for fisk (EFF)

Norsk oppdrettsnæring eksporterte lakseprodukter for NOK 8.3 milliarder kroner i 2003. Fersk, kjølt eller frossen rund fisk utgjorde i overkant av 90% av eksportverdien. Tabell 1 viser hvordan eksport av fersk, kjølt og frossen laks fordeler seg på de viktigste markedene.

Tabell 1: Viktige markeder
for norsk oppdrettsnæring 2003

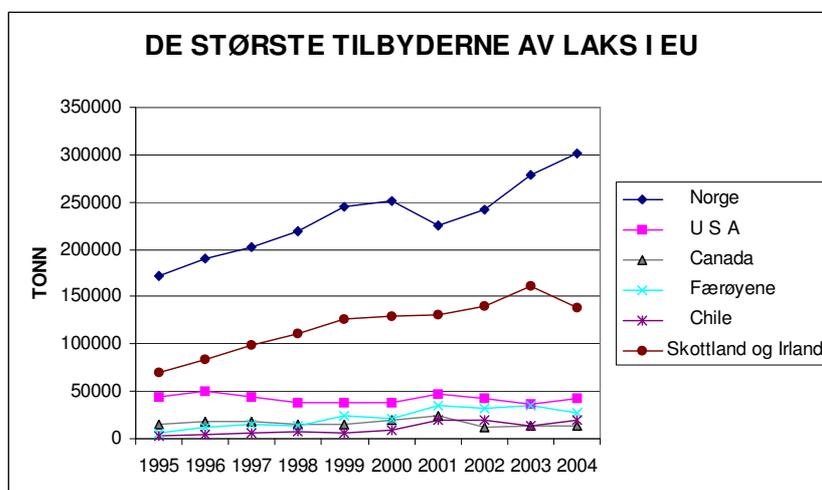
LAND	MILLIONER KRONER 2005-VERDI
Danmark	1430.142
Frankrike	1256.64
Japan	550.188
Tyskland	514.488
Russland	499.29
Polen	368.73
Sverige	303.858
Storbr.inkl. Nord-Irland	290.802
USA	151.266
Portugal	55.08

Kilde: SSB

Det er forbrukerne i Danmark, Frankrike og Japan som er de tre viktigste kjøperne. Danmark, Frankrike og Tyskland kjøper fersk, sløyd fisk som bl.a. går til røykeriindustrien. I løpet av 2005 eksporterte norsk oppdrettsnæring fersk, sløyd laks til EU for NOK 8 milliarder kroner. Rangering av markedene

endrer seg over tid. Russland er i dag det nest største markedet for oppdrettet laks. Eksportverdien er over NOK 1 milliard kroner per år.

EU-markedet er det viktigste markedet for norsk oppdrettsnæring. Hvis vi ser på eksport av fersk, kjølt og fryst rundt laks, realiserer næringen nesten 70% av eksportverdien i EU. Norsk oppdrettsnæring konkurrerer med andre oppdrettsnasjoner i EU-markedet. Norges markedsandel er stor. Norsk laks utgjør ca. 70% av markedet for atlantisk laks, gitt at vi ser på kvantum. Oppdrettsnæringen i Skottland og Irland er de nest største leverandørene i EU. Figur 4 viser hvordan tilbudet av laks har utviklet seg i EU i perioden 1995 til 2004.

Figur 4: De viktigste tilbyderne av laks i EU.

Kilde: Eksportutvalget for fisk (EFF)

USA tilbyr kun stillehavslaks. Tilbudet av stillehavslaks fra USA har vært stabilt over tid. Det er først og fremst Norge, Chile og Færøyene som har økt salget til EU. Kina viser seg å være den tilbyderen som har økt mest i løpet av de siste fem årene. Kina har økt tilbudet av stillehavslaks til EU fra 4500 tonn i 2000 til over 14 000 tonn i 2004.

3 Samfunnsøkonomiske effekter av straffetoll

Generelt kan handelsbarrierer defineres som alle forhold som vanskeliggjør handelen mellom land. Det er spesielt fiskale barrierer i form av toll som dominerer, og det er ofte hevdet at tollstrukturen tvinger norsk fiskerinæring til å produsere og eksportere lite bearbejdede fiskevarer. I tillegg til toll er det også andre former for barrierer som påvirker omfanget av handelen, og disse hindringene klassifiseres ofte i følgende kategorier: kvantitative restriksjoner, formaliteter ved grensepassering, konkurransevridende subsidier og andre forordninger, fysisk avstand (transportkostnader) og etableringsbarrierer som skyldes forskjeller i kultur, språk, erfaring, nettverk og innslag av korrupsjon.

Det kan nevnes at EU ilegger 5.5% toll på bearbejdet laks (laks i biter og hermetisert laks), og røykt laks ilegges 13%. Kjølt og fryst, sløyd hel laks blir ilagt 2% toll. I forbindelse med utvidelsen av EU i 1994 og 2004, ble Norge kompensert med diverse tollfrie kvoter. Tabell 2 viser hhv. de tidsavgrensede kompensasjonskvotene, hvilke lakseprodukter restriksjonene omfatter og tollsatsene som gjelder når kvotene er brukt opp.

Tabell 2: Tollfrie kvoter for norsk laks til EU

Produkt	Tollfri kvote (tonn)	Periode	Tollsats prosent
Fersk laks	6100	januar	2
Fryst laks	250	januar-mai	2.2
Fersk og fryst filet	610	januar-mai	2
Røykt laks	450	august-okt.	13
Marinert laks	170	februar-mars	5.5
Laks for surimi	300		5.5

Kilde: Sissener 2005

I EU-markedet er det først og fremst Norge, Skottland, Irland, Chile, Færøyene og Island som tilbyr atlantisk laks, og som konkurrerer om markedsandelene. Island er den minste tilbydereren av atlantisk laks i EU. Tilbudet fra Island utgjorde bare 0.5% av totaltilbudet av atlantisk laks i 2004. I tillegg tilbys det vill stillehavslaks fra USA, Canada, Kina pluss en noen land med svært små kvanta.

Når det gjelder institusjonelle handelsbarrierer er det Norge som står overfor de største hindringene. Dette følger av alle handelsrestriksjoner som

EU har innført for å påvirke en ekspanderende norsk oppdrettsnæring.

Formelen nedenfor blir brukt til å beregne de samlede samfunnsøkonomiske effektene T_E^* av at norsk oppdrettsnæring ilegges en straffetoll på 14%. Utledningen av uttrykket finnes i Lorentzen 2006.

$$T_E^* = tV_C\left(\frac{1}{1+\gamma}\right) + \frac{1}{2}\varepsilon_S V_C t^2 \frac{1}{(1+\gamma)^2}$$

T_E^* : uttrykker de samlede samfunnsøkonomiske effektene av at norsk oppdrettsnæring ilegges straffe eller importtoll t . V_C : uttrykker eksportverdien til norsk oppdrettsnæring. Helst vil vi måle importverdien til EU av norsk fisk i CIF priser. t : uttrykker import eller straffetollsatsen, og den er i dette tilfelle 14%. $\gamma = \frac{\varepsilon_S}{|\varepsilon_D|}$, hvor ε_S : uttrykker tilbudselasticiteten til norsk eksport av laks til EU. $|\varepsilon_D|$: uttrykker tallverdien til etterspørselselasticiteten for norsk laks i EU markedet.

De samfunnsøkonomiske effektene av toll kan deles inn i fordelings- og effektivitetseffekter. Formelen for T_E^* reflekterer begge disse effektene. Uttrykket

$$T_E = tV_C\left(\frac{1}{1+\gamma}\right)$$

måler hvilke *fordelingsvirkninger* tollene har på norsk oppdrettsnæring, det vil si omfanget av profittoverføring fra Norge til EU som følger av svekkelsen av det relative bytteforholdet. I dette tilfelle vil tollene som ilegges norsk eksport av laks til EU føre til at det skjer en overføring av inntekt i form av tapt produsentoverskudd fra norsk oppdrettsnæring og til fellesskapskassen i EU. Det er også verdt å legge merke til at hvis handelen i tillegg er regulert med minstepris, kan ikke importlandet realisere noen "terms of trade" gevinst utover det at importprisen presses ned mot minstepris. Effektivitetstapet i norsk økonomi som følge av importtollen er uttrykt i formelen:

$$W_E = \frac{1}{2}\varepsilon_S t^2 V_C \left[\frac{1}{1+\gamma} \right]^2$$

Dette er et mål på hvilken verdiskaping Norge taper på at norsk laks blir ilagt toll. Hvis V_C uttrykker importverdien av norsk laks til EU (CIF-priser), vil tollinntektene til EU være $T = tV_C$. Importtollen påfører forbrukerne i importlandet et tap i konsumentoverskudd (CS), og dette tapet kan uttrykkes som:

$$CS = tV_C \frac{\gamma}{1+\gamma} \left[1 + \frac{1}{2} |\varepsilon_D| t \frac{\gamma}{1+\gamma} \right]$$

Uttrykkene som ligger til grunn for beregningene bygger på en forutsetning om at eksporttilbudet fra Norge er en stigende funksjon, det vil si ikke uendelig elastisk og at etterspørselen er fallende, dvs. at vi har å gjøre med en stor, dominerende etterspørter. Vi lar størrelsen på etterspørselastisiteten indirekte reflektere forbrukernes muligheter til å vri konsumet mot andre varer når prisen på varen øker. Tabell 3 sammenfatter hvilke parametre som er nødvendig å anvende i beregningene. I analysen går vi ut fra at 1996 er basisåret, og vi betrakter det slik at aktørene hadde fri aksess til EU markedet i 1996. Dette er en forutsetning det kan stilles spørsmålsteget ved, fordi norske myndigheter har regulert produksjonen av oppdrettslaks over flere år blant annet ved å føre en restriktiv konsesjonspolitik for å unngå konflikter med EU. Kombinasjonen av trusler fra EU om straffetoll og det at prisen på laks i perioder har vært lav, har bidratt til at næringen har innført fôringsstopp (1993) eller destruksjon av smolt (1992). I og med at over 90% av produksjonen blir eksportert, har restriksjonene innført av næringen eller norske myndigheter fungert som en “frivillig” eksportbegrensning eller “voluntary export restraint” (VER). Konklusjonen er at det er neppe snakk om fri tilpasning.

Tabell 3: Verdier på konstanter som inngår i beregningen av velferdseffekter av straffetoll

PARAMETRE 1996		
Eksportverdien til EU	V_C	5,7 mrd. kr (CIF)
Etterspørselastisiteten	ε_D	Verdi mellom: -0,5 og -4
Tilbudselastisiteten	ε_S	Verdi mellom 0 og 10
Tollsats	t	14%

I beregningene anvendes den samlede eksportverdien av de produktene som berøres av lakseavtalen, det vil si fersk og frossen laksefilet og fersk og frossen oppdrettet laks. Eksportverdien (FOB-verdien) til EU for disse varene var NOK 5.4 milliarder i 1996. Tollen beregnes av CIF-verdien. Ved å legge frakt og forsikringskostnader til FOB-verdien, får vi et estimat på CIF-verdien (verdien ved EU-grensen). I dokumentasjon til lakseavtalen mellom EU og Norge opereres det med ECU 0.08 i frakt og forsikringskostnader (Fiskeridepartementet 1997). Gjennomsnittlig ECU verdi var NOK 8.20 i 1996, slik at ECU 0.08 svarer til NOK 0.67 per kg. Transportselskapene hevder at frakt og forsikring utgjør mellom NOK 1 og 2 per kg. I beregningene antas det at disse kostnadene utgjør NOK 1.5 per kg. Den totale fraktvekten til

EU var 191485 tonn slik at de samlede fraktkostnadene blir NOK 287 millioner. Den beregnede CIF-verdien for lakseeksporten blir dermed: NOK 5400 + NOK 287 = NOK 5687 millioner, det vil si $V_C = \text{NOK } 5687$ millioner. Straffetollen t er satt til 14%. Vi skal også være klar over at de produktene som omfattes av avtalen i dag er allerede ilagt 2% toll. Den effektive tollsatsen t_E^* blir nå $t_E^* = (1 + t) - 1 = (1 + 0.14)(1 + 0.02) - 1 = 0.1628$, det vil si den effektive tollsatsen blir 16.28%. Den samlede lakseeksporten fra Norge var ca. NOK 7 milliarder i 1996, og 80% av dette ble solgt til EU. Til sammenlikning utgjorde lakseeksporten til EU NOK 9 milliarder i 2005. Dette viser hvor avhengig den norske oppdrettsnæringen er av å ha aksess til EU markedet, og tallene viser også hvor sårbar norsk oppdrettsnæring er hvis EU innfører handelsrestriksjoner. På dette tidspunktet var det direkte sysselsatt i overkant av 3000 personer innen matfisk, klekkeri og settefiskproduksjon.

4 Hvem betaler tollkostnadene?

Tollkostnadene er selvsagt det viktige og sentrale i denne sammenheng, men det som er avgjørende er *hvem* som betaler disse kostnadene. Selv om det er importøren som formelt sett betaler inn toll til EU-kassen, så er det ikke ensbetydende med at det er han som påtar seg kostnadene i form av lavere nettoppris eller lavere inntjening. Hverken oppdretter, eksportør, transportselskap, importør eller forbruker ønsker å betale regningen. Partene har motstridende interesser, og de vil så langt som mulig forsøke å velte tollkostnadene på hverandre. Forhandlingsstyrken mellom partene i verdikjeden, tilgangen på alternativer og substitutter til norsk laks, og hvordan markedet fungerer er forhold som langt på vei legger føringer på hvordan tollbyrden blir fordelt.

Hvem av partene som til sist betaler tollkostnadene er avhengig av tilbydernes og etterspørernes relative reaksjon på prisendringer. Generelt sett viser det seg at jo mindre tilbudssiden reagerer på prisendringer sammenliknet med etterspørselssiden, jo større andel av tollkostnadene blir betalt av tilbyderne.

Når straffetollen er innført, vil avgiften inngå som en andel av kjøpsprisen til forbrukeren i EU. Den nye prisen blir gammel eller reforhandlet pris pluss påslag av straffetoll. Varen har dermed blitt dyrere for kjøper, og når prisen øker vil etterspørselen bli lavere sammenliknet med hva den var forut for innføringen av straffetollen.

Tilbyderne som belastes med toll vil erfare at etterspørselen er blitt mindre etter at avgiften er innført. Tilbyderne får ikke omsatt tidligere tilbudt mengde til gammel pris. Hvis tilbyderne skal lykkes med å få omsatt det samme kvantumet som forut for straffetollen, blir de tvunget til å sette ned produsentprisene. Det er denne effekten som gir opphav til endring i bytteforholdet med utlandet – den såkalte “terms of trade” effekten. Hvis konkurransen i EU-markedet for oppdrettet laks er hard, som nok er en rimelig antakelse, vil lavere produsentpriser føre til at de minst effektive tilbyderne vil gå med underskudd. Disse tilbyderne vil bli presset ut av markedet, og over tid vil prisen stabilisere seg. Prosessen med at bedrifter presses ut av markedet stopper ikke opp før tilbudet er redusert til et nivå hvor produsentprisen ikke lenger gir et underskudd. På svært kort sikt er det derimot ikke å forvente at antall oppdrettere blir redusert. På lengre sikt kan straffetollen gjøre at totalmarkedet blir mindre og at dette i neste omgang fører til hardere konkurranse mellom norske tilbydere. Straffetollen kan derfor indirekte føre til en viss strukturrasjonalisering av næringen.

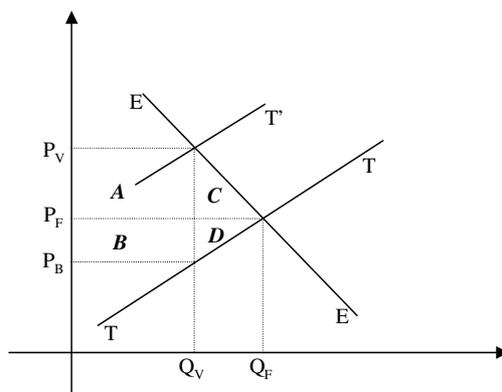
Straffetollen vil føre til at prisen i markedet øker, men ikke fullt så mye som straffetollsatsen. Kombinasjon mellom lavere pris til oppdretter og konkurs fører til at det samlede tilbudet av norsk laks til EU vil bli redusert. Disse effektene vil oppdrettsselskaper som er lokalisert i Skottland, Irland, Chile og andre steder nyte godt av. Med høyere priser vil driftresultatet styrkes, og dette vil igjen medvirke til at EU-oppdretterne øker produksjonen og markedsandelen på bekostning av de norske oppdretterne. Nedenfor skal vi kvantifisere noen av de effektene som straffetollen gir opphav til. I neste avsnitt vil vi drøfte nærmere denne sammenhengen.

5 Velferdsøkonomiske effekter av toll på oppdrettslaks

Statistiske analyser viser at etterspørselsetastisiteten varierer mellom markedene i EU-landene, og etterspørselsetastisiteten for laks i det europeiske markedet er beregnet til mellom -3 og -0.6 . Se f.eks. Bjørndal, Gordon & Salvanes 1992 eller Asche, Bjørndal og Gordon 2005. I praksis betyr det at hvis prisen øker med 1%, vil etterspurt mengde i gjennomsnitt reduseres med mellom 0.6 og 3%.

Anta at norsk laks utgjør mellom 50 og 60% av laksemarkedet (fersk, fryst og kjølt rund laks) i EU. Med en såpass høy markedsandel er det grunn til å tro at variasjon i det aggregerte tilbudet av laks fra Norge kan påvirke markedsprisen i EU. Dette utelukker at etterspørselstettheten er uendelig elastisk. I løpet av 90-årene har vi i tillegg sett at norske oppdrettere har inngått frivillig samarbeid med eksportører, og at enkeltselskaper kontrollerer en betydelig del av norsk oppdrettsnæring. Denne kombinasjon mellom henholdsvis kontraktmessige samarbeidsformer og vertikal og horisontal integrasjon kan danne strukturer som øker sannsynligheten for at de største eksportselskapene kan ha en viss kortsiktig innflytelse på prisen i enkelte delmarkeder innen EU. Denne type sammenslutninger uttrykker også hvor avhengig den enkelte oppdretter er av eksportør og salgsleddet. Det er også grunn til å tro at produksjonskapasiteten til oppdretterne i EU er gitt på kort sikt, det vil si mellom ett og to år, slik at de i liten grad er i stand til å dekke f.eks. 15-16% reduksjon av det norske tilbudet av laks til EU. Hvorvidt f.eks. chilenerne vil kanalisere mer laks over til markedet i EU er avhengig av om prisen øker tilstrekkelig mye. Chile eksporterer først og fremst fryst laks (filet og rundt fisk) til EU, mens Norge eksporterer i fersk rund laks i store mengder. NOK 8 milliarder i 2005. Disse trekkene ved markedet medfører at norsk oppdrettsnæring sannsynligvis kan velte en viss andel av tollkostnadene over på etterspørselssiden i EU-markedet.

Tollbarrieren fører til at ressursene ikke blir utnyttet optimalt i Norge, og dette gir et effektivitetstap i form av tap i verdiskapning. Alle norske oppdretterne vil erfare den negative priseffekten av tollene, og ikke overraskende er det de minst effektive anleggene som blir presset ut av markedet. Tollene fører i tillegg til en inntektsoverføring fra Norge til EU. Dette skyldes at tollene gir en lavere nettoppris på norsk laks sammenliknet med frihandelsløsningen.

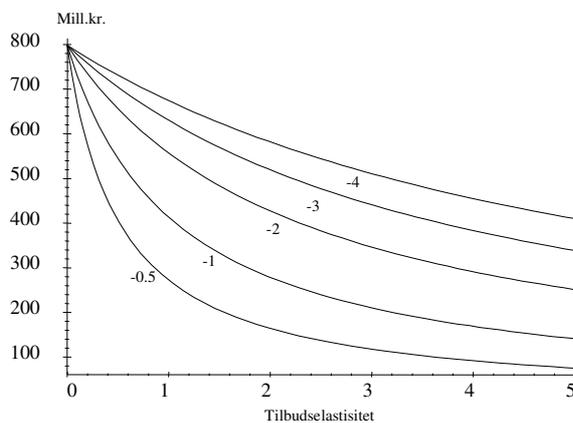
Figur 5: Toll på import av laks

Figur 5 illustrerer en del av det som er sagt. Vi betrakter en antatt frihandelslikevekt med prisen p_F og kvantum Q_F . T betegner eksporttilbudet, og E representerer etterspørselen etter importvaren. Importlandet tar i bruk toll, og dette kan illustreres ved at tilbudskurven får et skift, fra T til T' . Tollen fører til at prisen i importlandet øker til p_V og det importerte kvantumet reduseres til Q_V . Tollen danner en kile mellom prisen til forbruker og prisen som produsenten realiserer, og vi ser at eksportørene på marginen får prisen p_B som er lavere enn frikonkurransenprisen. I figur 1 er effektivitetstapet for Norge illustrert ved arealet D . I samme figur ser vi at de samlede tollkostnadene som EU konfiskerer er gitt ved arealet $A + B$. Arealet B viser hvor stor andel av tollkostnadene som norsk oppdrettsnæring “betaler” i form av tapte inntekter. Dette arealet representerer en inntektsoverføring fra Norge til EU.

De beregnede velferdsøkonomiske effektene er illustrert i figurene 6, 7, 8, 9 og 10. I hver figur er det vist fem kurver, og hver kurve angir en gitt verdi på etterspørselselastisiteten. Den gitte verdien på etterspørselselastisiteten er merket på hver kurve. X -aksen i figurene viser tilbudselastisiteten for norsk laks. I og med at markedet ikke er statisk, er det å forvente at etterspørselselastisiteten varierer mellom de enkelte årene, innen et år og mellom markedene. Det vil derfor være vanskelig å operere med en bestemt verdi på elastisiteten. Hvor stort velferdstapet er i form av tollkostnader og effektivitetstap, er som nevnt kritisk avhengig av størrelsen på tilbuds- og etterspørselselastisiteten for norsk laks i EU.

Etterspørselstetisiteten i EU antas å ligge i intervallet $[-3, -1]$ og tilbudsstetisiteten for norskoppdrettsnæring lar vi variere slik figurene viser. På kort sikt er det realistisk at tilbudsstetisiteten er lav, men på lang sikt vil den ha høyere verdi, blant annet som følge av økning i kapasitet. Vi betrakter ikke tilbudsstetisiteten kun som et uttrykk for den aggregerte (kort og langsiktige) marginalkostnadskurven for næringen, men også utfra om norske tilbydere har mulighet til å selge fisken i alternative markeder. Norsk oppdrettsnæring utgjør 65% av EU-markedet for oppdrettet laks, og eksportverdien (CIF) forut for straffetollen var NOK 5.7 milliarder i 1996.

Figur 6 nedenfor viser det årlige velferdsøkonomiske tapet som påføres norsk oppdrettsnæring som følge av straffetoll eller sanksjoner som har lik effekt som toll. Som vi har vært inne på tidligere utgjør velferdstapet summen av *effektivitetstapet* og *inntektsoverføringen* (“profit shifting”) fra Norge til EU. Det er forholdet mellom tilbuds- og etterspørselstetisitetene som avgjør hvordan velferdseffekten av tollene fordeler seg mellom eksport- og importlandet. Dette kommer til uttrykk i figurene nedenfor. Figur 7 viser hvordan størrelsen på det *samlete* velferdstapet, dvs. arealet $B + D$ varierer med hhv tilbudsstetisiteten og størrelsen på etterspørselstetisiteten. Figur 8 viser *kun* effektivitetstapet som påføres norsk oppdrettsnæring, dvs. figuren viser hvordan areal D , dvs. effektivitetstapet endrer seg med forskjellige verdier på elastisitetene.

Figur 6: Samlet velferdsøkonomisk tap for Norge

Hvis det blir innført straffetoll på 14%, vil tollkostnadene utgjøre i 796 mill.kr. Det er selvfølgelig vanskelig å si med sikkerhet hvordan tollkostnadene blir fordelt mellom norske tilbydere, dvs. oppdrettere og eksportører på den ene siden og importører i EU, foredlingsindustri og forbrukere på den annen side.

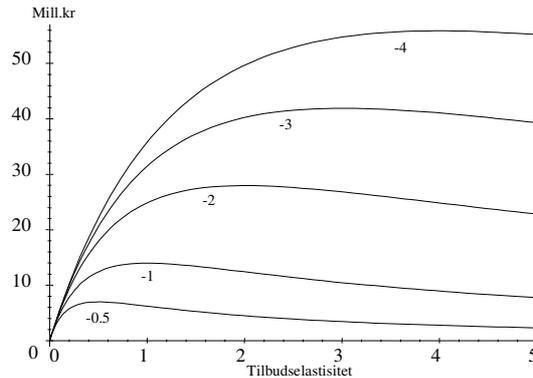
Det mest pessimistiske utfallet tar utgangspunkt i at etterspørerne etter laks i EU har alternative produsenter som kan levere rimeligere enn norske aktører som følge av straffetollen, og i tillegg at norske tilbydere har få eller ingen alternative markeder utenfor EU. I dette tilfelle vil strukturen i markedet føre til at norsk oppdrettsnæring blir belastet med mellom 80 og 100% av tollkostnadene, det vil si norsk oppdrettsnæring taper mellom NOK 600 og NOK 800 millioner per år. I figuren er denne løsningen vist ved kombinasjonen *lav* tilbudselasticitet og *høy* etterspørsel elasticitet. Det er grunn til å merke seg at hvis konkurrentene til norsk oppdrettsnæring kan ekspandere og levere store mengder laks til priser som er lavere enn hva de norske er i stand til, korrigert for straffetollen, vil dette kunne ha svært dramatisk effekt på norsk oppdrettsnæring.

Hvis etterspørerne på den annen side har få alternativer til den norske laksen, er det grunn til å tro at tilbuds- og etterspørselssiden mer eller mindre deler tollkostnadene, dvs. at Norge får et inntektstap på NOK 400 millioner per år.

På lang sikt vil nok både EU-oppdretterne og andre produsenter av laks utenfor EU, først og fremst Chile og stillehavslaks fra USA og Canada, forsøke å ta over den delen av markedet som de svakeste av norske tilbydere ikke lenger makter å konkurrere i etter at straffetollen er innført.

Man kan også tenke seg følgende langsiktige, men "moderate" effekt av straffetollen: Statistiske analyser viser at etterspørsel elasticiteten for laks ligger mellom -3 og -1 . Basert på gjennomgang av en rekke statistiske analyser av oppdrettsmarkedet (resultater presentert i Ashe, Bjørndal og Gordon 2005), viser det seg at gjennomsnittselasticiteten for ubearbeidet laks er -2.16 . Lorentzen og Hannesson 2005 har estimert en partiell modell for norsk eksport av laks og etterspørsel elasticiteten beregnes til -2.71 . Det finnes få analyser av tilbuds elasticiteten, men én av disse indikerer at den er ca. 4 på lang sikt, dvs. anslagsvis 3-4 år (Lorentzen & Salvanes 1992). Etterspørsel elasticiteten vil nok øke over tid, blant annet som følge av at forbrukerne vil bruke litt tid på å endre forbruksmønsteret, og i tillegg vil tilbudet av substitutter øke. I følge figur 6 og 7 vil disse elasticitetsegenskapene føre til at norsk oppdrettsnæring blir belastet med mellom 200 og 400

mill.kr. per år i ekstra kostnader – eller rettere sagt i form av tapte inntekter. Dette resonnementet forutsetter at konkurrerende tilbydere kun kan skyve ut en begrenset andel av det norske tilbudet.

Figur 7: Effektivitetstapet for Norge

Vi ser av figur 7 som illustrerer effektivitetstapet i norsk oppdrettsnæring at; (1) tapet øker med økende tallverdi på etterspørselselasticiteten. Grenseverdien finner vi ved å la etterspørselselasticiteten $\varepsilon_D \rightarrow \infty$, og den er i dette tilfelle $\frac{1}{2}\varepsilon_S t^2 V_C$. Hvis $\varepsilon_S = 2$, blir effektivitetstapet NOK 127 millioner, gitt at etterspørselselasticiteten er uendelig stor. Dette er situasjonen når norsk oppdrettsnæring, aggregert sett, ikke kan påvirke prisen i markedet. (2) Videre ser vi at effektivitetstapet er null når tilbudselasticiteten $\varepsilon_S = 0$, men stiger raskt opp til et toppunkt for så å falle mot null når $\varepsilon_S \rightarrow \infty$ for alle verdier av ε_D . På bakgrunn av det som er antatt som rimelige, empiriske verdier på elasticitetene, kan vi stipulere at effektivitetstapet på kort sikt er mellom NOK 10 og NOK 15 millioner, og at effektivitetstapet stiger til mellom NOK 40 og NOK 60 millioner per år på lang sikt.

Straffetollen medfører at prisen til etterspørere øker, og med høyere pris vil etterspørselen falle. Straffetollen gir derfor både en *priseffekt* og en *kvantumseffekt*. La oss se på et scenario som illustrerer effekten på norsk oppdrettsnæring: Hvis etterspørselselasticitet er lik -2 , vil 8% økning i prisen medføre at omsatt kvantum norsk laks i gjennomsnitt reduseres med maksimalt 16%. Hvis kvantumet reduseres med 16%, utgjør dette produksjonen til over 50 oppdrettsanlegg med 550 tonn som årsproduksjon. Hvis det kreves

fire årsverk for å produsere 550 tonn, utgjør dette godt over 200 årsverk, og hvis det tas hensyn til slakting og pakking av fisk, vil antall årsverk som blir berørt bli enda høyere. I neste avsnitt skal vi se nærmere på hvordan EU økonomien blir påvirket av straffetoll.

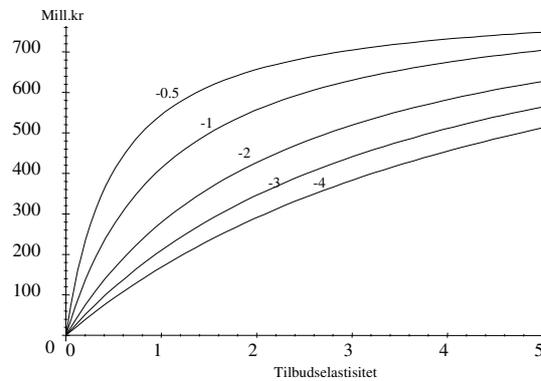
6 Straffetoll og EU-økonomien

Figurene 8, 9 og 10 viser hvilke velferdsøkonomiske effekter EU påfører sin egen økonomi ved å ilegge norsk laks straffetoll.

Det interessante i denne saken er at straffetollen ikke bare straffer norsk oppdrettsnæring, men at tollene også påfører forbrukerne i EU et ikke ubetydelig velferdsøkonomisk tap i form av redusert konsumentoverskudd. Riktig nok representerer en stor del av dette tapet en intern inntektsoverføring fra forbrukerne til EU kassen i form av tollinntekter. I tillegg til dette skjer det en intern inntektsoverføring i form av tap i konsumentoverskudd fra konsumentene i EU til EU produsentene og andre produsenter som ikke er underlagt straffetollen. Skjermingsstøtten til egen industri er ikke reflektert i de figurene som presenteres her. Tollene påfører EU økonomien et nettotap ved at ressurser blir feilallokerte. Effektivitetstapet kommer fra to kilder:

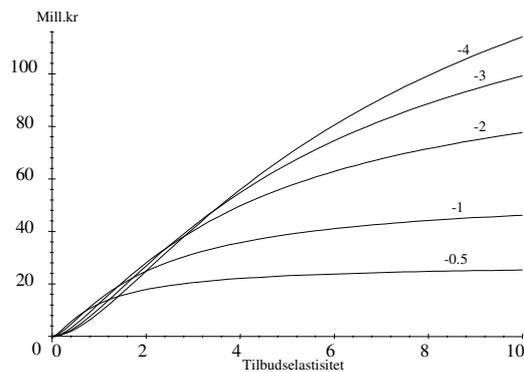
1. Tollene bidrar til en kunstig heving av prisen slik at den ikke avspeiler de reelle kostnadene ved å produsere varen. Dette fører til overinvestering og ressursløsning sammenliknet med frihandelslikevekten.
2. Tollene fører til at marginale forbrukere skyves ut av markedet, og dermed etterspørres det mindre laks enn det som er samfunnsøkonomisk optimalt. Fra tidligere vet vi at tollinntektene som EU realiserer er maksimalt NOK 800 millioner. Dette er inntekter til EU.

For å illustrere den interne inntektsoverføringen mellom EU kassen og forbrukerne i EU, viser vi i figur 8 hvor mye EU forbrukerne samlet sett taper som følge av tollene. Tapet i konsumentoverskudd (areal *A* og *C*) inkluderer også effektivitetstapet i EU økonomien. Dette er vist i figur 8.

Figur 8: Samlet tap i konsumentoverskudd i EU

Figur 8 viser at forbrukerne i EU på kort sikt taper mellom NOK 500 og NOK 600 millioner kroner. På lang sikt kan forbrukerne tape mellom NOK 300 og NOK 400 millioner kroner per år. Størrelsen på tapet vil være avhengig av hvor lett EU-produsentene og andre tilbydere som ikke er underlagt tollene kan øke produksjonen. Vi ser også at jo høyere etterspørselselastisiteten er, jo mindre vil tapet for forbrukerne være, gitt en bestemt verdi på tilbudselasticiteten. Det betyr at tollkostnadene i sin helhet veltes over på de norske aktørene når etterspørselselastisiteten blir svært stor.

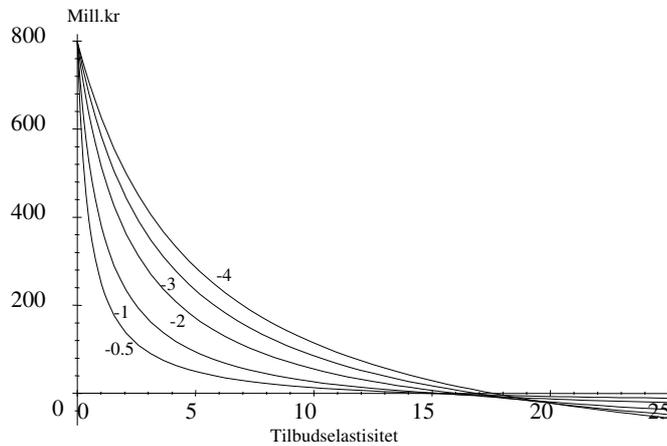
Figur 9: Effektivitetstapet i EU

Effektivitetstapet som tollene påfører EU økonomien er vist i figur 9. Hvis vi går ut fra at tilbudselasticiteten er større enn 1, men ikke høyere enn 4,5 og etterspørselselasticiteten er 1, vil EU tape mellom NOK 20 og NOK 40 millioner kroner per år. Av figur 9 ser vi at effektivitetstapet øker med økende tallverdi på etterspørselselasticiteten, og for økende verdi på tilbudselasticiteten.

Straffetollen fører til at noe av tollkostnadene veltes over på de oppdretterne som er lokalisert i Norge. Denne effekten som også kalles “terms of trade” effekten er en gevinst for EU. I praksis betyr det at importørene i EU får kjøpt laksen billigere sammenliknet med frihandelsløsningen. Videre så har det blitt nevnt at EU økonomien får et effektivitetstap som følge av tollene. Nettoeffekten av tollene for EU blir dermed differansen mellom terms of trade effekten og effektivitetstapet i EU. I figur 5 er nettoeffekten uttrykt ved differansen mellom arealene $B - C$. Nettoeffekten (N_{EU}) kan uttrykkes på følgende vis:

$$N_{EU} = tV_C \frac{1}{1 + \gamma} \left[1 - \frac{1}{2} |\varepsilon_D| t \frac{\gamma^2}{1 + \gamma} \right]$$

Figur 10 viser hvordan nettoeffekten varierer mht størrelsen på tilbuds og etterspørselselasticiteten.

Figur 10: Nettoeffekten av straffetoll for EU

Figur 6 viser at nettogevinsten av straffetollen avtar jo mer elastisk tilbudet fra Norge er. Man kan f.eks. se det slik at hvis økt tilbudselasticitet (økt prissensitivitet) indikerer at de norske tilbyderne kan selge fisken i alternative markeder. Hvis tilbudselasticiteten går mot uendelig, går term of trade effekten mot null, mens effektivitetstapet går mot grenseverdien $\frac{1}{2} |\varepsilon_D| t^2 V_C$. Vi ser at for tilstrekkelig store verdier på tilbudselasticiteten, det vil si når tilbudselasticiteten nærmer seg 17-18 eller mer, så gir straffetollen et nettotap for EU. Det er grunn til å tro at på kort sikt vil både tilbuds- og etterspørselselasticitetene være lave, blant annet fordi det er vanskelig å endre produksjonen på kort sikt og etterspørerne bruker tid på å finne billigere substitutter. Under denne type forutsetninger vil nettogevinsten for EU være opp mot NOK 400 millioner. På lang sikt er det grunn til å tro at etterspørselselasticiteten for norsk laks vil øke, bl.a som følge av økt tilbud av laks fra andre produsenter, og dette gjør at nettoeffekten av straffetollen kan øke over tid. Vi må også huske på at norsk oppdrettsnæring er regulert og at tilbudselasticiteten vil til en viss grad være påvirket av dette.

7 Oppsummering

Norsk oppdrettet laks eksporteres til alle verdensdeler, og næringen møter forskjellige typer av handelsbarrierer på vei mot forbrukerne. EU er oppdrettsnæringens største kjøper. I og med at over 70% av eksportverdien blir realisert i EU, er næringen svært avhengig av dette markedet. Avhengigheten medfører at næringen er svært sårbar for endringer i handelsbetingelsene. Næringen ønsker selvfølgelig mest mulig friksjonsfri aksess til markedet, og stabile langsiktige rammebetingelser. Dette er dessverre ikke tilfelle i dag. Næringen har hatt en handelskonflikt gående med EU siden 1989, og konfliktene har alltid resultert i en eller annen form for handelshindring. Hvordan skal kostnadene ved handelshindringer måles? Målsettingen med denne rapporten er å teste en enkel beregningsmetoden slik at vi kan analysere hvilke velferdsøkonomiske effekter som oppstår hvis EU eller andre land ilegger norsk laks straffetoll. Straffetoll scenariet er behandlet fordi bruk av straffetoll var det mest aktuelle sanksjonsmidlet som kunne bli tatt i bruk hvis ikke ikke ble inngått i 1997. Selv om det her er brukt et bestemt straffetollscenario som eksempel, er det fullt mulig å bruke metodikken og begrepene på andre former for handelshindringer. Utfordringen ligger i å transformere ikke-fiskale hindringer til en fiskal tollsats. Dette målet kalles for tollekvivalent. Så over

til straffetollscenariet:

I scenariet er 1996 brukt som beregningsår med hensyn til handelsdata. Straffetollsatsen er satt til 14%. Beregningene viser at tollene vil utgjøre maksimalt NOK 800 millioner per år. Tollkostnadene er selvsagt sentrale i denne sammenheng, men det som allikevel er viktigst er *hvem* som til sist betaler kostnadene. Hverken oppdretter, eksportør, transportselskap, importør eller forbruker ønsker å betale regningen. Markedsstruktur, konkurranseforhold og forhandlingsstyrke er forhold som har betydning for hvem som endelig betaler tollene. I beregningene er disse forholdene reflektert i tilbuds- og etterspørselastisitetene.

Det velferdsøkonomiske tapet som Norge blir påført som følge av tollene består dels av et effektivitetstap og dels av en inntektsoverføring fra tilbuds-siden i Norge og til EU. Analysen viser at hvis etterspørerne i EU har mange alternativer til norsk laks, vil norsk oppdrettsindustri anslagsvis bli påført et inntektstap i EU-markedet på mellom NOK 600 og NOK 800 millioner per år. Hvis derimot etterspørerne har få alternativer til den norske laksen, vil tollkostnadene redusere inntektene til oppdrettsindustrien med NOK 400 millioner per år. Hvis vi går ut fra at etterspørselen er stabil over tid, og tollene øker prisen med 8%, kan det medføre, med de forutsetningene vi opererer med, et tap av 150-200 årsverk i produksjonen av oppdrettslaks. Hvis det viser seg at norsk oppdrettsnæring kan selge ubegrenset til alternative markeder utenfor EU, og til samme pris som realiseres i EU-markedet, vil norsk oppdrettsnæring ikke bli påført et inntektstap.

Analysen viser videre at tollene ikke bare straffer eller påfører norske tilbydere et inntektstap, men at forbrukerne i EU blir påført et ikke ubetydelig velferdsøkonomisk tap i form av lavere konsumentoverskudd. Tollene fører til høyere forbrukspriser sammenliknet med frihandelsprisen, og dette påfører forbrukerne merutgifter – eller tap i konsumentoverskudd. På kort sikt taper forbrukerne i EU mellom NOK 500 og NOK 600 millioner per år. På lang sikt er tapet beregnet til mellom NOK 300 og NOK 400 millioner per år. Det langsiktige tapet er noe lavere enn det kortsiktige fordi forbrukerne finner substitutter for laks. En betydelig del av dette tapet representerer en intern inntektsoverføring fra forbrukerne til EU kassen i form av tollinntekter. I tillegg til dette skjer det en intern inntektsoverføring i form av tap i konsumentoverskudd som realiseres av produsentene i EU og av tilbydere fra land som ikke er underlagt straffetoll.

Referanser

- [1] Asche, F., T. Bjørndal and D.V. Gordon (2005): *Demand structure for fish*. SNF Working Paper No. 37/05. Institute for Research in Economics and Business Administration.
- [2] Bjørndal, T., Gordon, D.V., Salvanes, K. G. (1992): *The Markets for Salmon in Spain and Italy*. Working paper No. 74/92. Institute for Research in Economics and Business Administration. Bergen, August 2005.
- [3] Bjørndal, T. og Salvanes, K. G. (1992): *Markedsstruktur i den internasjonale laksemarknaden og Noregs strategiske posisjon. Krisa i oppdrettsnæringen*, NOU 1992: 36.
- [4] Council of the European Union (2006): Council Regulation (EC) No 85/2006 17. January 2006 – *Imposing a MIP on imports of farmed salmon originating in Norway*. Official Journal of the European Union.
- [5] Fiskeridirektoratet (2005): *Nøkkeltall fra norsk havbruksnæring*. Bergen 2005.
- [6] Fiskeridepartementet (1997): *Fiskeridepartementets redegjørelse av lakseavtalen med EU*.
- [7] Lorentzen, T. og Salvanes, K. G. (1992): *Nokre aspekt ved utvikling av ein industrikanal for norsk oppdrettslaks*. SNF-rapport 80/92. Institute for Research in Economics and Business Administration.
- [8] Lorentzen, T. og Hannesson, R. (2005): *Climate Change and Future Expansion Paths for the Norwegian Salmon and Trout Industry*. Working paper No. 59/05. Institute for Research in Economics and Business Administration. Bergen, October 2005.
- [9] Lorentzen, T. (2006): *Norsk fiskerinæring - handelsbarrierer og strategisk handelspolitikk*. SNF-rapport 05/06. Samfunns og næringslivsforskning.
- [10] Sissener, E. H. (200): *Economic consequences of trade barriers: An analysis of the Norwegian salmon industry*.5): SNF Working Paper No. 56/05. Institute for Research in Economics and Business Administration.

A Handelstiltak mot norsk oppdrettsnæring 1989-2006

1989: De første signalene om handelsrestriksjoner kommer samtidig fra både USA og EU, men uavhengig av hverandre, og signalene går ut på å innføre dumpingtiltak mot norsk laks. I løpet av desember måned leverer skotske oppdrettere den formelle klagen om dumping av norsk laks i EU-markedet.

1990: Fiskeoppdretternes Salgslag (FOS) starter 8. januar 1990 innfrysing av fisk for å hindre ytterligere prisfall på laks, og for å signalisere til EU at “vi er i stand til å rydde opp”. EU-kommisjonen åpner dumping-saken 2. februar. I USA blir en tilsvarende dumpinganklage mot norsk oppdrettsnæring åpnet 28. mars. Amerikanerne innfører en importavgift (subsidieavgift) på 2.96% på import av all norsk laks. 3. oktober vedtar amerikanerne at avgiften på 2.96% skal defineres som en straffetoll på all norsk laks. EU-kommisjonen foreslår 10. oktober å innføre 11.32% straffetoll på import av norsk laks.

1991: Den endelige subsidieavgiften på import av norsk laks til USA vedtas den 20. februar 1991 til 2.27%. Den endelige dumpingavgiften på import av fersk rund laks til USA fastsettes til 23.8%. USA opprettholder fortsatt denne dommen, og hvis sanksjonene opprettholdes til 2011 kan amerikanerne og nordmenn feire 20 årsjubileum. EU-kommisjonen signaliserer 16. mars at importavgiften til EU kan bli “bare” 11.32% om innfrysingsordningen fungerer. I løpet av juni samme år destruerer norsk oppdrettsnæring 12 millioner smolt for å redusere produksjon og dermed tilbudet i perioden 1992 og 1993 (se figur 2 som viser stagnasjon om ikke nedgang i eksporten). EU-kommisjonen innfører minstepris på norsk laks i perioden 8. mars 1991 til mars 1992.

1993: Norsk oppdrettsnæring innfører perioder med fôringsstopp for å redusere vekst og tilbud av fisk. Dette tiltaket organiseres av Norske Fiskeoppdretteres Forening (FOS). I løpet av november innfører EU minstepriser på import av norsk laks. Dette tiltaket varer fram til 31. januar 1994.

1994: De skotske oppdretterne tilbakekaller dumpinganklagen som ble sendt EU-kommisjonen 1991/92.

- 1995:** Etter at markedet i en liten periode har vært fri for EU-reguleringer, innfører EU-kommisjonen minstepris på norsk laks 15. desember. Markedet skal overvåkes fram til 30. juni 1996.
- 1996:** EU åpner dumpingsak mot norsk laksenæring 31. august.
- 1997:** EU-kommisjonen konkluderer med at anklagene om dumping kan underbygges, og foreslår hhv. straffetoll på 9.88% og subsidietoll på 13.7% - totalt 23.58%. Etter intense forhandlinger mellom partene undertegner Norge og EU den såkalte "lakseavtalen" i juni. Avtalen skal gjelde i 5 år, men med muligheter for justeringer underveis. Avtalen innbar bl.a. en minstepris på 3.25 ECU per kg fersk og fryst sløyd laks.
- 1998:** EU-kommisjonen foreslår innstramminger i avtalen. Strengere importbegrensninger og høyere minstepris blir vurdert.
- 2002:** I løpet av mars måned foreslår EU-kommisjonen å erstatte minstepris med en prosentavgift (straffetollsats) på import av norsk laks. Dette forslaget blir det ikke noe av, men EU starter med å analysere om Chile og Færøyene har dumpet laks i markedet. EU-kommisjonen foreslår å avvikle avtalen, og de finner heller ikke noe "kriminelt" med måten Chile eller Færøyene har operert i markedet. 19 desember rasler EU-kommisjonen igjen med sablene, og starter undersøkelser etter klage fra finske oppdrettere om tilbydere fra Norge og Færøyene har dumpet ørret i EU-markedet.
- 2003:** EU-kommisjonen avvikler lakseavtalen etter at de ikke finner noen grunn til å videreføre den. På den annen side foreslår EU (18. august) å ilegge import av norske ørret en midlertidig dumpingavgift på 21.4% fra og med 18. september.
- 2004:** Forslaget om langsiktig straffetoll på norsk ørret blir vedtatt 7. januar 2004. Straffetollsatsen blir justert ned til 19.9%. 30. januar støtter antidumping-komiteen i EU tiltaket. Oppdretterne i Skottland og Irland foreslår innføring av safeguards på import av norsk, islandsk og færøysk laks. Safeguards komiteen i EU støtter at saken bør etterforskes. 5. mars starter den formelle etterforskningen. 8. mars vedtar Ministerrådet i EU om å bruke 19.9% straffetoll på import av norsk ørret. Safeguards-komiteen forkaster EU-kommisjonens forslag om å innføre 13% straffetoll på norsk laks, og kommisjonen velger å trekke tilbake

forslaget. EU-kommisjonen innfører importkvoter på ca. 164 000 tonn på norsk laks som skal dekke perioden 15. august til 6. februar 2005. Virkemidlet blir avvirket 6. desember etter klage fra land innen EU. Samtidig med at dette avvirkles, åpnes det en ny dumpingsak mot norsk oppdrettsnæring.

2005: EU innfører nye safeguard-tiltak som består suksessivt av straffetoll, kvoter og minstepris. I perioden fra 27. april til 4. juli ble import av laks ilagt differensiert tollsats fra 6.8% til 24.5%. Denne løsningen ble avløst av en bilateral avtale om minstepris 1. juli. Russland innfører importforbud av fersk laks fra Norge for enkelte selskaper fordi russerne mener å ha funnet for høye konsentrasjoner av tungmetall i fersk fisk.

2006: EUs ministerråd vedtar å innføre minstepris på all import av laks fra Norge fra og med 21. januar. 23. januar går den norske regjeringen ut med at de vil klage EU inn for WTO. Samme dato signaliserer EU at de vil drøfte laksesaken med norske myndigheter. EU ønsker en forhandlingsløsning. Russland innfører 1. februar importforbud på all fersk laks fra Norge. Varigheten av tiltaket er ikke kjent. Forhandlingene med EU-kommisjonen om en løsning på laksesaken fører ikke fram, og Stoltenberg-regjeringen beslutter 21. februar å bringe laksekonflikten inn for WTO.